

Má stát dávat peníze na rozvoj sekačky na trávu?

<http://www.tribune.cz/clanek/30129-ma-stat-davat-penize-na-rozvoj-sekacky-na-travu>

28.05.2013 09:32

Zdroj: www.tribune.cz

Autor: Iva Bezděková

Proč stát podporuje miliardovými dotacemi i velmi výdělečné firmy, jako je například firma Linet či Vítkovické železárny? Nevytváří tím ještě větší monopol? Jak by měla vypadat podpora aplikovaného výzkumu, aby měla skutečný smysl? Na tyto a další otázky se snaží odpovědět prof. Václav Hořejší v rozhovoru pro Medical Tribune...

Minulý měsíc jsme zveřejnili informace o pochybném fungování firem PrimeCell, Centrum buněčné terapie a diagnostiky a Národní tkáňové centrum. Jednou z podivných okolností je fakt, že firmy nechtějí uvést jména vědeckých kapacit, které s nimi spolupracují. Firmy přesto získávají od státu stamilionové dotace na projekty. Je podle vás takový přístup běžný?

Takový postup je naprosto skandální, nepřijatelný. Jde přece o peníze z veřejných zdrojů!

Jak to chodí u vás? Tajíte jména lidí, kteří pracují na aktuálních projektech?

U nás je naprosto samozřejmé, že zveřejníme celý tým odborníků, máme to na svých webových stránkách.

Ministerstvo průmyslu a obchodu, které je poskytovatelem dotace, nám uvedlo, že toto je obchodní tajemství...

Tak jména odborníků ve vědeckém týmu určitě ne. Existují samozřejmě oblasti utajení – například my soutěžíme s týmy ze zahraničí, a dokud nejsou výsledky výzkumu publikované oficiálně, nechceme zveřejňovat ani částečné výsledky. Už se nám opakovaně stalo, že pokud něco zveřejníme příliš brzy, konkurent toho využije a

předběhne nás. Ale jména odborníků z vědeckého týmu zveřejňujeme rádi. Tím se i chlubíme.

Co si myslíte o institucích, které dostávají vysoké státní dotace v řádech stovek milionů korun a nemají nikde prezentace v prestižních zahraničních časopisech?

Pokud budu mluvit o oborech, které jsou mi blízké – tedy biomedicínký výzkum v širokém pojetí, chemie a fyzika – tam je základním kritériem publikace v kvalitním zahraničním časopise. To je bráno jako samozřejmost. Jsou jistě výjimečné případy, kdy se stane, že vás během výzkumu nějaký konkurent předběhne, a vám zbydou jen oči pro pláč, protože vám to už v žádném solidním žurnálu nevezmou. Ale to se stává jen zřídka. Je naprostým pravidlem, že příjemci dotací jsou povinni své výsledky publikovat. Například Grantová agentura ČR vám dá peníze na pětiletý výzkum a po třech letech už musíte prokázat, že máte nějakou publikaci, nebo že ji v nejbližší době chystáte.

Pozastavíte se tedy nad tím, když instituce získávají velké veřejné peníze a nemají za sebou publikace v kvalitních odborných časopisech?

To by se vůbec nemělo stát, zvláště pokud mluvíme o základním výzkumu. Pokud jde o aplikovaný výzkum, který směřuje už k průmyslovému využití, jde o něco trochu jiného. Tam kritérium publikovanosti nemusí platit. Tam by měla být měřítkem komerční úspěšnost výsledného výrobku.

Centrum buněčné terapie a diagnostiky získává peníze od MPO a TAČR na projekty, které se zaměřují na kultivaci buněčných štěpů kůže, dávají si za cíl vytvořit umělé tkáně. Má veřejnost šanci odhalit, zda takový výzkum má nějaké užitečné výstupy?

V tomto případě jde spíše o aplikovaný výzkum, kde úspěšnost projektu nemusí spočívat v publikaci výsledků ve vědeckém časopise. V tom případě by ale měl příjemce dotace předložit nějaký hmatatelný praktický výsledek typu registrace látky u SÚKL. Může se samozřejmě někdy stát, že ani po třech letech poctivého a seriózního bádání nedojde k žádnému výsledku a žádá o další grant. Ale obecně platí, že žadatel o grant by měl být odborně čestný, a profesně zdatný. Dost často se setkávám s tím, že se řešitelé projektů se na jedné straně vymlouvají, že jde o prakticky zaměřený aplikovaný výzkum, takže publikace v odborných časopisech není na místě, ale na druhé straně nejsou ani schopni prokázat praktický (ekonomicky vyčíslitelný) přínos.

Liší se nějak serióznost jednotlivých poskytovatelů dotací? Co si například myslíte o dotacích, které uděluje Ministerstvo průmyslu a obchodu nebo Technologická agentura ČR?

Mám informace z druhé ruky od kolegů, kteří seděli v odborné radě pro udílení grantů Ministerstva průmyslu (MPO). Říkali, že odtud znechuceně odešli, protože ten systém byl velmi nekvalitní. Na základě těchto zprostředkovaných informací může mít člověk silné pochybnosti o tom, jak objektivně a přísně to u takových poskytovatelů chodí. Vzpomínám si na jeden konkrétní případ, který ilustruje, jak stát

podporuje tzv. aplikovaný výzkum. Jakási firma dostala grant MPO na vývoj lepší sekačky na trávu a posléze si podala další žádost o grant na vývoj lepší převodovky do této sekačky. To je opravdu příklad toho, jak by se to dělat nemělo, protože takový postup deformuje trh – konkurent, který takovou podporu nedostane, má smůlu.

Váš kolega – prof. Jiří Chýla z Akademie věd napsal před časem na toto téma zajímavý komentář. Kritizuje v něm to, že státní peníze na výzkum získávají i firmy, které jsou vysoce ziskové. Například společnost Linet, která má třímiliardový obrát nebo firmy patřící ČEZ či Vítkovickým železárnám. Podle Jiřího Chýly by stát takové firmy podporovat neměl. Jak by tedy měla vypadat podpora státu aplikovanému výzkumu podle vás?

Stát by měl podporovat nově vznikající malé, např. biotechnologické firmy, které nemají na rozjezd dostatek peněz. Nejeefektivnější pobídka přitom není vždy poskytnutí hotových peněz, ale spíše možnost odepsat si daně z daňového základu, a to třeba až dvakrát. To by byla podle mého názoru skutečná podpora trhu. Nikoliv to, že stát bude nalévat peníze do firem, které mají i tak miliardové zisky. Zastánci průmyslu se stále ohánějí tím, že aplikovaný výzkum má vysokou návratnost, že přináší státu peníze. Díky rozvoji firem mohou vzniknout pracovní místa, firmy platí daně, a podobně. Dosud jsem ale nikde neviděl seriózní ekonomickou analýzu toho, jaká je skutečná ekonomická návratnost veřejných peněz, které jsou investovány do aplikovaného výzkumu, resp. správněji řečeno průmyslového vývoje a inovací.

Kdo by měl mít k dispozici tato čísla, o kterých mluvíte – tedy ekonomickou analýzu efektivity aplikovaného výzkumu v rámci průmyslu?

Měla by se tím zabývat Rada pro výzkum, vývoj a inovace, která funguje jako poradní orgán vlády. Pokud stát každoročně poskytuje kolem 6 miliard firmám na jejich aplikovaný výzkum, vývoj a inovace, měl by umět nějak konkrétně vyčíslit, v čem tento přínos spočívá.

Prezident Svazu průmyslu a dopravy Jaroslav Hanák nedávno v ČT řekl: „Naučme se rozlišovat mezi tím, když vyhazujeme peníze jako třeba na Akademii věd, a penězi, které se nesmírně vrátí. A průmysl tu byl, je a ještě hodně dlouho bude.“ Měl tento výrok mezi členy Akademie věd ještě nějakou dohru? Reagovali jste na něj nějak?

Na podobné doslova skandální výroky často reaguje v rozhovorech pro média např. předseda Akademie věd Jiří Drahoš. Pokud jde o to, jak se státu ty peníze věnované firmám „nesmírně vrátí“, znovu upozorňuji, že je to klišé, které se nikdo ani nepokouší seriózně prokazovat. Samozřejmě, že ta průmyslová lobby je silná, má přátele v politických kruzích, a tak si může dovolovat vyslovovat takové nehoráznosti.

Strávil jste určitou dobu ve Spojených státech. Američani jsou známi svým zaměřením na vše „praktické“, co má evidentní rychlé výsledky. Zdálo by se tedy, že budou podporovat spíše aplikovaný výzkum než základní. Je tomu tak?

Spojené státy, podobně jako některé další velmoci, jsou zvláštním případem. Tam stát poskytuje hodně dotací např. firmám, které vyvíjejí a vyrábějí třeba sofistikované zbraně nebo podobné produkty strategického významu. Nicméně i tam stát investuje především do základního výzkumu, protože se dlouhodobě ukazuje, že pouze ze skutečně špičkového základního výzkumu se mohou zrodit opravdu výnosné aplikace. Žárovka nebo zářivka by se nikdy nezrodila, kdyby se investovalo do „rychle návratného“ vylepšování svíček.

Je velmi dobré si uvědomit následující: Zhruba 14% prostředků, které soukromý sektor vykazuje jako náklady na výzkum, vývoj a inovace pochází z veřejných zdrojů. Ve většině vyspělých zemí srovnatelných velikostí s Českem je toto procento několikanásobně menší. Ale naopak – v těchto zemích poskytuje podnikatelský sektor daleko více prostředků na podporu výzkumu na veřejných výzkumných institucích a vysokých školách, než je tomu u nás. U nás to z celkové sumy spotřebované na těchto institucích představuje jen asi 2%. U nás je tedy ten tok peněz obrácený, než jaký by měl být ve zdravém systému.

Vaše pracoviště patří k těm špičkovým. Na čem konkrétně pracujete teď?

Na našem ústavu je 23 výzkumných skupin, které se zabývají desítkami rozmanitých výzkumných úkolů. V laboratoři, kterou vedu já, se dlouhodobě zabýváme tím, čemu se říká molekulární imunologie. Snažíme se na molekulární úrovni porozumět tomu, jak fungují složité procesy v imunitním systému, které molekuly v tom hrají jaké role. Specializujeme se hlavně na tzv. signalizační molekuly, které se účastní přenosů signálů v bílých krvinkách, které těmto buňkám říkají, jak mají zareagovat na podněty z vnějšího prostředí. Za posledních zhruba 25 let jsme jako první na světě objevili řadu takových nových molekul. Popsali jsme jejich vlastnosti a funkce, výsledky jsme publikovali v mnoha prestižních zahraničních časopisech. Naše výsledky měly velmi dobrý ohlas u kolegů po celém světě, byly základem, na kterém pokračovali mnozí jiní. V současné době jsme také řešiteli jednoho z nemnoha udělených grantů tzv. programu excellence Grantové agentury ČR – ten je určen pro skupiny, které už v minulosti opravdu něčeho dosáhly a patří ke špičce naší vědy. V tomto prestižním grantovém projektu se zabýváme mechanismy poruch vedoucích k leukemiím a jiným chorobám imunitního systému. Spolupracujeme přitom s dvěma dalšími výzkumnými skupinami z našeho ústavu a dvěma skvělými skupinami z 2. lékařské fakulty UK v Motole.

Chtěl bych ještě poznamenat, že ačkoli se moje laboratoř vždy zabývala základním výzkumem, máme i značné zkušenosti se spoluprací s biotechnologickými firmami. Na základě našich prakticky využitelných výsledků vzniklo několik biotechnologických firem. Za těch více než dvacet let existence té nejvýznamnější z nich se produktů, které pocházejí z naší laboratoře, prodalo po celém světě již za mnoho set milionů Kč.